

Rola instytucji światowych w wymianie handlowej pomiędzy krajami

Wprowadzenie

Ważną rolę w kształtowaniu się współczesnych tendencji w wymianie handlowej odgrywają instytucje o zasięgu światowym. Najistotniejsze znaczenie z punktu widzenia funkcjonowania handlu międzynarodowego mają przede wszystkim dwie instytucje: Międzynarodowy Fundusz Walutowy (MFW) i Bank Światowy. Obie instytucje powstały w 1944 roku na mocy układów z konferencji w Bretton Woods. Głównym inicjatorem powołania do życia tych instytucji był John Maynard Keynes. W ostatnich latach swojego życia skoncentrował się na tworzeniu struktur powojennego systemu walutowego, którego podstawą była idea wspólnego banku centralnego, stałych kursów walut oraz wspólnej waluty rozliczeniowej. Plany te były konsekwencją doświadczeń wyniesionych z okresu międzywojennego i wojennego. Chodziło przede wszystkim o obawy związane z protekcjonizmem i pojawieniem się kryzysu światowego podobnego do tego, jaki miał miejsce w latach trzydziestych XX wieku, pozostającego w świadomości wybitnych polityków i ekonomistów. W pewnej części plan udało się zrealizować dzięki MFW i Bankowi Światowemu¹.

Trzecią instytucją mającą duży wpływ na kształtowanie się stosunków wymiennych pomiędzy krajami jest Światowa Organizacja Handlu (ang. WTO), utworzona na skutek przekształcenia Ogólnego Porozumienia o Taryfach Celnych i Handlu (ang. GATT). Z prawnego punktu widzenia GATT było tylko układem, a nie organizacją — kraje uczestniczące w porozumieniu były „układającymi się stronami”, nie zaś członkami².

Obecnie, z uwagi na zachodzące umiędzynarodowienie życia gospodarczego, politycznego i społecznego, a także ze względu na charakter kryzysów finansowych, istotną rzeczą wydaje się właściwa strategia funkcjonalna tych podmiotów

¹ Por. *Ekonomia od A do Z*, red. S. Sztaba, Warszawa 2007, s. 202.

² Por. P.R. Krugman, M. Obstfeld, *Ekonomia międzynarodowa*, cz. 1, Warszawa 2007, s. 331.

instytucjonalnych. Ich statutowa działalność ma wymiar światowy, a głównym jej celem jest podejmowanie działań stabilizacyjnych. Międzynarodowe organizacje gospodarcze spełniają swoje główne zadanie, stojąc na straży ogólnoświatowej równowagi ekonomicznej. Od ponad pół wieku inicjują prace nad aktualnymi problemami, dążąc do wykształcenia konkretnych rozwiązań prawnych i porozumień międzynarodowych, które są stopniowo implementowane w gospodarce światowej³.

Z działalnością instytucji światowych nierozzerwalnie związane jest pojęcie globalizacji, które według słownika języka polskiego należy rozumieć jako „proces unifikacji instytucji, narodów, państw itp. poddanych działaniu zjawisk gospodarczych o światowym zasięgu i korzystających z najnowszych zdobyczy cywilizacji naukowo-technicznej”⁴. Użyte w powyższej definicji słowo unifikacja to inaczej „ujednoczenie; związek; zespolenie; zjednoczenie”⁵, a w wypadku unifikacji globalnej jej ramy instytucjonalne z założenia obejmują cały świat. Daje to wielką szansę krajom słabiej rozwiniętym, gdyż najprawdopodobniej w wielu z nich niemożliwe byłoby osiągnięcie tak wysokiego stopnia zaawansowania technicznego jak w krajach wysokorozwiniętych, a dzięki globalizacji dostęp do zdobyczy cywilizacji znacznie się poszerza.

Przytoczna definicja globalizacji została sformułowana przez językoznawców. Należałoby również wziąć pod uwagę próbę wyjaśnienia zagadnienia dokonaną przez ekonomistów. Wybrałem dwie definicje. Pierwsza z nich, którą można przyjąć w niniejszym artykule, została zaproponowana przez Adama Budnikowskiego i według niej: „w rozumieniu nauk ekonomicznych globalizacją jest proces coraz bliższego, realnego scalania gospodarek narodowych”⁶. Druga definicja ekonomiczna jest autorstwa Witolda Kwaśnickiego, który w swoim artykule stwierdza: „Globalizacja to nic innego jak stale rosnący poziom wymiany idei, usług i dóbr materialnych w skali całego świata”⁷.

W literaturze spotyka się różne wyjaśnienia pojęcia „globalizacja”. Dokonując wyboru definicji, uznałem, że te dwie najlepiej oddają sens globalizacji w sposób syntetyczny i, ujmując ją w nieco innych aspektach, wzajemnie się uzupełniają. Dlatego znajomość obu pozwala zrozumieć istotę globalizacji. Dokonam w pewnym sensie scalenia przytoczonych definicji ekonomicznych w ujęciach różnych

³ Por. M. Wróblewski, *Międzynarodowy Fundusz Walutowy i Bank Światowy wobec kryzysów walutowych*, Toruń 2009, s. 257–258.

⁴ *Uniwersalny słownik języka polskiego A–J*, red. S. Dubisz, Warszawa 2006, s. 1014.

⁵ W. Kopaliński, *Słownik wyrazów obcych i zwrotów obcojęzycznych z almanachem*, Warszawa 1994.

⁶ A. Budnikowski, *Międzynarodowe stosunki gospodarcze*, Warszawa 2006, s. 18.

⁷ W. Kwaśnicki, *Globalizacja i liberalizacja jako podstawowe warunki pokonania biedy w skali świata*, <http://prev.prawo.uni.wroc.pl/~kwasnicki/todownload/Bieda%2i%20globalizacja.pdf>, s. 1 (dostęp: listopad 2011).

autorów. W rezultacie niejako połączenia istotnych elementów definicji, przyjmuję, że istotą globalizacji jest proces coraz bliższego, realnego scalania gospodarek narodowych wskutek stale rosnącego poziomu wymiany idei, usług i dóbr materialnych w skali całego świata.

Prawidłowe zrozumienie istoty globalizacji jest niezbędne do zrozumienia roli instytucji światowych we współczesnym świecie i wpływu, jaki wywierają one na gospodarkę światową.

Globalizacja ma zarówno zwolenników, jak i przeciwników:

Obawy wobec globalizacji dotyczą nie tyle samego procesu zmian zachodzących w gospodarce światowej, lecz raczej ubocznych zakłóceń związanych ze wzrostem gospodarczym. Na przykład tam, gdzie ochrona środowiska jest niedostateczna, a rachunkowość przedsiębiorstw nie uwzględnia związanych z tym kosztów, globalizacja może przyczynić się do niszczenia środowiska⁸.

Troska o ochronę środowiska stanowi najczęściej przytaczany argument, który skłania oponentów do wyrażenia zdecydowanego sprzeciwu wobec globalizacji.

Osoby przeciwnie globalizacji nazywane są alterglobalistami lub antyglobalistami. Pierwsza grupa nie krytykuje samego procesu, ale tylko jego obecny neoliberalny charakter. Według niej społeczeństwo powinno potrafić owe procesy sobie podporządkować. Druga grupa krytykuje sam proces globalizacji, a jako alternatywę proponuje oparcie się na wspólnotach takich jak naród, bez umniejszenia roli państwa. Ogólną cechą antyglobalistycznych wystąpień jest zdecydowane oprotowanie wszelkich globalizacyjnych procesów, którym bezrefleksyjnie przypisuje się odpowiedzialność za wszelkie niedomogi współczesnej społecznej rzeczywistości⁹.

Jednym z najbardziej znanych krytyków instytucji światowych współtworzących proces globalizacji jest noblista Joseph E. Stiglitz, który nie szczędzi mocnych słów krytyki w szczególności pod adresem polityki MFW. Jego poglądy opierają się na wnioskach wyciągniętych z doświadczeń zdobytych w okresie pełnienia przez niego ważnych funkcji, najpierw w kancelarii prezydenta Billa Clintona, a potem w Banku Światowym. Na podstawie własnych doświadczeń, a także opinii zasięgniętych u innych ekspertów Stiglitz zwraca uwagę w swojej książce *Globalizacja* na to, że w instytucjach światowych decyzje podejmowane są często za zamkniętymi drzwiami. Brak jawności to podstawowy zarzut, jaki autor formułuje wobec instytucji światowych. Jego zdaniem w ich działaniach nie zawsze najistotniejsze są przesłanki merytoryczne, a często zwyciężają względy polityczne, co przejawia się w nierównym traktowaniu krajów biednych i bogatych. Kraje większe i silniejsze odnoszą większe korzyści, a kraje słabiej rozwinięte są spy-

⁸ D. Begg, S. Fisher, R. Dornbush, *Makroekonomia*, Warszawa 2007, s. 438.

⁹ Por. L. Gawor, *Antyglobalizm, alterglobalizm i filozofia zrównoważonego rozwoju jako globalizacyjne alternatywy*, „Problemy Ekorozwoju” 1, 2006, nr 1, <http://ekorozwoj.pol.lublin.pl/no1/f.pdf> (dostęp: grudzień 2010).

chane na margines. Różnice między krajami rosną, a przepaść między nimi stale się powiększa. Stiglitz podkreśla potrzebę wyrównywania szans w uzyskiwaniu pomocy przez kraje słabiej rozwinięte. Ponadto wyraża opinię, że skoro wszystkie kraje członkowskie finansują działalność instytucji światowych, to sprawozdania finansowe powinny mieć charakter jawny, gdyż reguły gry w instytucjach winny być jasne i egzekwowane w sposób staranniejszy.

Mając na uwadze proces globalizacji, aby przybliżyć i określić jej rozmiary, należy wziąć pod uwagę liczbę członków instytucji światowych i porównać ją z liczbą wszystkich krajów świata. Lista państw należących do ONZ obejmuje członków ze 192 krajów¹⁰. Są to wszystkie uznawane państwa świata na arenie międzynarodowej z wyjątkiem Watykanu, który jest państwem kościelnym. Na podstawie tych danych stwierdzam, że do instytucji światowych należą członkowie ze zdecydowanej większości państw świata. W Banku Światowym i MFW zrzeszonych jest 187 członków, a w WTO — 153 członków.

Wracając do głównych rozważań dotyczących roli instytucji światowych w wymianie handlowej pomiędzy krajami, należy postawić główne tezy, których będę starał się dowieść. Można powiedzieć, że instytucje światowe:

- odgrywają istotną rolę w dzisiejszym świecie ze względu na ich wymiar światowy,
- są odpowiedzialne za tworzenie i usprawnianie procesu globalizacji i koordynują zjawiska gospodarcze zachodzące w ramach tego procesu,
- mają zapobiegać występowaniu kryzysów finansowych w skali światowej,
- wyznaczają kierunki i wpływają na kształtowanie się współczesnych tendencji w wymianie handlowej pomiędzy krajami.

Międzynarodowy Fundusz Walutowy

Międzynarodowy Fundusz Walutowy jest najważniejszą instytucją finansową, stanowiącą ramy instytucjonalne funkcjonowania międzynarodowego systemu walutowego¹¹. Jest instytucją publiczną, utrzymywaną z pieniędzy podatników z całego świata¹². Działa w ramach ONZ. Do jego głównych zadań zaliczamy: promocję międzynarodowej współpracy walutowej oraz stabilności kursów walutowych, udzielanie pomocy członkom MFW w sytuacji problemów z bilansem płatniczym, wspieranie rozwoju wymiany wielostronnej (multilateralizm) oraz międzynarodowej wymiany handlowej¹³. Obecnie organizacja

¹⁰ Informacje za stroną internetową: <http://www.un.org/News/Press/docs/2006/org1468.doc.htm> (dostęp: listopad 2010).

¹¹ *Ekonomia od A do Z...*, s. 275.

¹² J.E. Stiglitz, *Globalizacja*, Warszawa 2005, s. 28.

¹³ *Ekonomia od A do Z...*, s. 275.

zrzecza 187 krajów¹⁴. Pomoc członkom polega na udzielaniu krótkoterminowych kredytów dla krajów borykających się z problemami bilansu płatniczego.

Według Budnikowskiego międzynarodowy system walutowy można zdefiniować jako „zespół zasad, procedur, instrumentów i instytucji niezbędnych do wykonania płatności międzynarodowych”¹⁵.

Międzynarodowy system walutowy jest związany z pojęciem multilateralizmu, pod którym kryje się system rozliczeń międzynarodowych oparty na wielostronnych umowach międzypaństwowych, podpisywanych między krajami cechującymi się swobodną wymiennalnością walut. Multilateralizm pozwala na wymianę handlową między wieloma krajami bez konieczności równoważenia z każdym z osobna bilansu płatniczego i uwalnia wymianę handlową od ograniczeń¹⁶. Ułatwienie zawierania nieograniczonego wielu transakcji między krajami stanowi właśnie jedną z podstawowych przesłanek powstania MFW, ponieważ wynikające z tego możliwości przekładają się w sposób bezpośredni na wzrost skuteczności i sprawności w międzynarodowej wymianie handlowej. Multilateralizm jest narzędziem, które pozwala na znaczne usprawnianie istniejącego międzynarodowego systemu walutowego.

Innym priorytetowym zadaniem MFW jest działalność kredytowa. Wydaje się ona niezbędna do zachowania międzynarodowej stabilizacji walutowej. Fundusz zajmuje się wspieraniem finansowo różnych przedsięwzięć podejmowanych w krajach członkowskich mających na celu poprawę bilansu płatniczego, stabilizację gospodarczą, redukcję ubóstwa i zadłużenia lub też programy dostosowawcze krajów rozwijających się. MFW jest instytucją współpracującą i współdziałającą, tzn. jedne kraje członkowskie dostarczają pomocy finansowej innym krajom — członkom borykającym się z problemami płatności, obsługą długu zagranicznego itd. Natomiast kraje objęte pomocą w zamian zgadzają się przeprowadzić reformy, mogące w znacznym stopniu polepszyć ich bilans płatniczy. Podjęcie tych reform jest koniecznym warunkiem do spełnienia, aby pomoc otrzymać.

MFW jest niejednokrotnie określany mianem „wierzyciela ostatniej szansy”. Jego ogromna rola uwidacznia się w sytuacjach skrajnego kryzysu gospodarczego. Można uzyskać cenne środki, których zdobycie z innych źródeł byłoby mało prawdopodobne. Jednak współpraca narzuca bardzo rygorystyczne zasady prowadzenia gospodarki w kraju będącym dłużnikiem¹⁷.

Zachowanie międzynarodowej stabilizacji walutowej ma duże znaczenie w aspekcie bilansu handlowego. Kurs waluty własnej odgrywa istotną rolę w polityce handlowej kraju, ponieważ zależności zachodzące między rodzimą walutą

¹⁴ Dane za stroną internetową: <http://www.imf.org/external/about.htm> (dostęp: listopad 2010).

¹⁵ A. Budnikowski, *op. cit.*, s. 362.

¹⁶ *Ekonomia od A do Z...*, s. 282.

¹⁷ Por. S. Naruszewicz, K. Czerewacz, *Międzynarodowe instytucje wobec wyzwań współczesności*, Białystok 2003, s. 30–33.

a walutą stanowiącą punkt odniesienia mogą przyczyniać się do wyboru określonego kształtu polityki handlowej. Jeśli mianowicie mamy do czynienia z deprecjacją rodzimej waluty względem na przykład euro lub dolara, to w takiej sytuacji kraj może użyć narzędzia, jakim jest zwiększenie eksportu. Natomiast w momencie wystąpienia aprecjacji rodzimej waluty względem wybranej waluty obcej wskazane może być zwiększenie importu towarów z innych krajów. Innymi słowy oznacza to, że kraje dotknięte niskim własnym kursem walutowym, niemogące pozwolić sobie na sprowadzanie drogich towarów z zagranicy, zmuszone są eksportować własną produkcję ze względu na większą opłacalność. W wyniku tego kraj otrzymuje wartościowszy pieniądź obcy i w ten sposób w wyższym stopniu jest zasilany budżet tego kraju. Z kolei w wypadku silnej krajowej waluty opłaca się sprowadzać towary z innych krajów. Jednak należy zauważyć, że nadmierny import towarów nie jest korzystny, bo prowadzi do deficytu handlowego. Polityka importowa odbywa się kosztem krajowej produkcji. Zarówno nadmierna aprecjacja, jak i deprecjacja wybranej waluty wywiera niekorzystny wpływ na kraje i na gospodarkę światową. Dlatego tak ważną rzeczą jest dążenie do zachowania stałych kursów walut. Jeśli zaś chodzi o bilans handlowy, powinien on być zrównoważony, ponieważ spadek importu jednego kraju wywołuje spadek eksportu krajów partnerskich i odwrotnie.

Zgodnie z zaleceniem MFW, gdy kraje członkowskie mają do czynienia ze spadkiem koniunktury, muszą zmniejszyć deficyt handlowy, a nawet stworzyć nadwyżkę w handlu. Z tej nadwyżki powinny utworzyć specjalny fundusz w walutach obcych, z którego dany kraj może łatwiej płacić swoje rachunki niezależnie od kosztów społecznych. Obecnie MFW wywiera na kraje niezwykle silną presję, by nie podwyższały celnymi lub innymi barierami handlowymi w celu zmniejszenia swego importu, nawet w obliczu recesji. W obawie, że dewaluacja wywoła inflację, MFW występował również ostro przeciwko dalszemu obniżaniu kursu walutowego¹⁸.

Kończąc rozważania na temat deficytu handlowego, posłużę się słowami Stiglitz: „Jest niepodważalnym prawem międzynarodowej rachunkowości, że suma wszystkich deficytów na świecie musi się zgadzać z sumą wszystkich nadwyżek”¹⁹. Wydaje się to względnie oczywiste, gdyż autor nawiązuje do najważniejszej z zasad rachunkowości, to jest zasady równowagi bilansowej. Zdanie to najlepiej oddaje sens zachowania ogólnoświatowej równowagi.

Duży deficyt może oznaczać wzrost zadłużenia, w następstwie czego może pojawić się kryzys finansowy. Zgodnie z teorią zubożenia sąsiada taki kryzys często przenosi się na inne kraje położone w regionie, ponieważ zmniejszenie importu jednego kraju oznacza najczęściej spadek eksportu dla pozostałych krajów. Naj-

¹⁸ Por. J.E. Stiglitz, *op. cit.*, s. 106–107.

¹⁹ *Ibidem*, s. 180.

bardziej wpływa to na osłabienie partnerów handlowych kraju, który znalazł się w kryzysie. Jednak należy zaznaczyć, że możliwe jest rozprzestrzenienie się tego negatywnego zjawiska na większą skalę w dobie globalizacji, czyli — zgodnie z określoną przez mnie definicją — coraz bliższego, realnego scalania gospodarek narodowych na skutek stale rosnącego poziomu wymiany idei, usług i dóbr materialnych w skali całego świata.

Bank Światowy

Bank Światowy jest międzynarodową instytucją finansową o zasięgu światowym, która zrzesza członków ze 187 krajów²⁰. Najważniejszym jego celem jako wyspecjalizowanej agendy Organizacji Narodów Zjednoczonych jest walka z ubóstwem w krajach słabo rozwiniętych oraz wspieranie trwałego wzrostu gospodarczego przez udzielanie długoterminowych pożyczek, gwarancji oraz poprzez doradztwo i pomoc analityczną. Środki na realizację tych celów pozyskiwane są głównie z emisji średnio- i długoterminowych obligacji na rozwiniętych rynkach kapitałowych²¹.

Pierwotną misją Banku Światowego była pomoc w odbudowie krajów po zakończeniu II wojny światowej, dlatego jego oficjalna pełna nazwa brzmi Międzynarodowy Bank Odbudowy i Rozwoju. Wypełnienie owej pierwotnej misji nasunęło konieczność ponownego ustalenia strategicznych priorytetów. Obecnie za najważniejsze w działalności instytucji uznawane są zadania skoncentrowane między innymi na ogólnym wsparciu zrównoważonego rozwoju gospodarczego, implementacji przemian strukturalnych, stabilizacji makroekonomicznej, redukcji zadłużenia zagranicznego, rozbudowie szeroko rozumianej infrastruktury, działań antykorupcyjnych oraz budowie społeczeństwa obywatelskiego.

Bank Światowy wspólnie z innymi organizacjami wspiera działania na rzecz poprawy sytuacji ekonomicznej i społecznej w skali światowej, wynikiem czego do priorytetów jego działania należą również: walka z ubóstwem, poprawa edukacji, promocja równouprawnienia oraz wzmocnienie roli kobiet, redukcja śmiertelności wśród dzieci, walka z epidemiami HIV/AIDS i innymi groźnymi chorobami, ochrona środowiska naturalnego oraz wsparcie globalnego partnerstwa na rzecz rozwoju świata, ze szczególnym uwzględnieniem potrzeb krajów rozwijających się²². Wszystkie te elementy mogą pośrednio lub bezpośrednio wpływać na wymianę handlową pomiędzy krajami. Przykładami mogą być walka z ubóstwem, epidemiami HIV/AIDS i innymi groźnymi chorobami. Jeśli kraj zobligowano by

²⁰ Dane za stroną internetową: <http://www.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/EXTABOUTUS/ORGANIZATION/BODEXT/0,,contentMDK:22427666~piPK:64020408~theSitePK:278036,00.html> (dostęp: listopad 2010).

²¹ Por. *Ekonomia od A do Z...*, s. 35.

²² Por. M. Wróblewski, *op. cit.*, s. 333–334.

do spłaty dużego zadłużenia, przekraczającego jego aktualne możliwości dochodowe, to odbywałoby się to kosztem miejscowej ludności, czyli społeczeństwa, gdyż władze nie mogłyby zaspokoić bieżących podstawowych potrzeb obywateli tego kraju. Wystąpienie kryzysu ekonomicznego w krajach rozwijających może mieć niszczycielskie działanie w stosunku do biednych ludzi²³. Dlatego dla Banku Światowego istotnym celem do realizacji i zarazem podstawową przesłanką jego działalności jest walka z ubóstwem.

Należy wspomnieć jeszcze o edukacji. Wspieranie edukacji to nie tylko walka z powszechnym analfabetyzmem, czyli brakiem umiejętności pisania i czytania, który występuje na przykład dość powszechnie w krajach afrykańskich. Objęcie obywateli danego kraju szerszymi ramami edukacji przyczynia się bezpośrednio do wzrostu świadomości potrzeb mieszkańców, powiększenia dostępnych zasobów oraz polepszenia zachodzących procesów gospodarowania. Dzięki racjonalnemu gospodarowaniu i pomocy wykwalifikowanych menedżerów i personelu Banku Światowego można efektywniej wykorzystywać dostępne zasoby naturalne poprzez nowoczesne zarządzanie, a w konsekwencji zaspokoić w części lub całości potrzeby własne, a także krajów sprowadzających importowane towary.

Aktywne działania, które podejmuje Bank Światowy, mają charakter uzupełniającej politykę MFW.

Konsensus waszyngtoński

Bank Światowy i MFW często zalecały krajom, które chciały uzyskać pomoc od tych instytucji, stosowanie pewnych reguł. Są one zebrane jako tzw. konsensus waszyngtoński, który określa następujące zasady:

1. Dyscyplina finansowa.
2. Restrukturyzacja wydatków publicznych w kierunku edukacji, zdrowia i inwestycji infrastrukturalnych.
3. Reformy podatkowe rozszerzające bazę podatkową i zmniejszające marginalne stopy podatkowe.
4. Wprowadzenie mechanizmów rynkowego kształtowania stóp procentowych i kształtowanie ich na poziomie realnie dodatnim (ale umiarkowanym).
5. Konkurencyjne kursy walutowe.
6. Liberalizacja handlu, zastąpienie ograniczeń ilościowych niskimi i ujednoczonymi cłami.
7. Otwarcie na zagraniczne inwestycje bezpośrednie.
8. Prywatyzacja przedsiębiorstw państwowych.
9. Deregulacja, czyli zniesienie barier wejścia na rynek i wyjścia z rynku ograniczających konkurencję, z wyjątkiem usprawiedliwionych kryteriami bezpie-

²³ Por. S. Naruszewicz, K. Czerewacz, *op. cit.*, s. 79.

czeństwa, zasady ochrony środowiska i ochrony konsumenta oraz niedopatrzenia instytucji finansowych.

10. Wprowadzenie zasad bezpieczeństwa prawnego i ochrony praw własności²⁴.

Zasady te zostały zaproponowane przez Johna Williamsona. Kierowały się nimi kraje postsocjalistyczne w okresie transformacji systemowej, przykładem może być Polska, gdzie konsensus waszyngtoński stał się podstawą tzw. planu Balcerowicza. Instytucje światowe sugerowały realizację tych zasad Polsce i innym krajom. Zmiany w gospodarce Polski wynikające z powyższych założeń przeprowadzane były stopniowo, choć instytucje międzynarodowe oczekiwały zdecydowanych i szybkich działań. Dziesięć zasad konsensusu należy traktować jako swoisty dekalog stanowiący rdzeń polityki międzynarodowej MFW i Banku Światowego, a także jako podstawę procesów transformacji krajów socjalistycznych. Spełnienie warunków zawartych w konsensusie waszyngtońskim pozwala na urynkowanie gospodarki.

GATT — WTO

Po II wojnie światowej narodziła się idea utworzenia Międzynarodowej Organizacji Handlu (ang. ITO), lecz planowana pierwotnie organizacja nigdy nie powstała. W 1947 roku grupa 23 krajów, zniecierpliwiona czekaniem na powstanie ITO, rozpoczęła negocjacje regulowane przez tymczasowy układ, który stał się później Układem Ogólnym w sprawie Ceł i Handlu. Główną przyczyną powstania układu była obawa przed protekcjonizmem.

W celu osiągnięcia postępów w liberalizacji stosuje się dźwignię nazywaną rundą handlową. Polega ona na tym, że grupa przedstawicieli krajów spotyka się i negocjuje zakres redukcji ceł oraz stosowania innych środków liberalizujących handel. W przeszłości w ramach GATT odbyło się osiem rund negocjacji handlowych. Runda VIII globalnych negocjacji handlowych, określana mianem Rundy Urugwajskiej, rozpoczęła się w 1986, a zakończyła się w kwietniu 1994 roku. Jej końcowe rezultaty można podzielić na dwie grupy: liberalizację handlu i reformy administracyjne. Liberalizacja handlu doprowadziła do obniżenia ceł na całym świecie. Runda Urugwajska stworzyła nowe zasady, które powinny otworzyć nowe możliwości wynikające z kontraktów rządowych na produkty importowane.

W 1995 roku została powołana do życia Światowa Organizacja Handlu, czyli formalna organizacja planowana już po zakończeniu II wojny światowej. Reguły GATT pozostają jednak w dalszym ciągu w mocy, nie zmieniły się także podstawowe zasady działania systemu²⁵. Należy pamiętać, że GATT z prawnego punktu widzenia

²⁴ J. Żyżyński, *Globalizacja — iluzje, nadzieje, obawy i szanse*, „Ekonomista” 2004, nr 1, s. 20.

²⁵ Por. P.R. Krugman, M. Obstfeld, *op. cit.*, s. 331–333.

był układem tymczasowym, a WTO jest pełnoprawną organizacją międzynarodową. Obecnie liczy ona 153 członków (stan na 23 lipca 2008 roku)²⁶. Porozumienie o WTO zawiera ponadto zasady handlu usługami, czyli tzw. Ogólny Układ w sprawie Handlu Usługami (ang. GATS). We wcześniejszych działaniach GATT usług nie brano pod uwagę. Za najważniejszy nowy aspekt uważa się procedurę rozwiązywania sporów. Choć WTO nie ma siły wykonawczej przy rozstrzygnięciu sporów, może wyrazić zgodę na działania odwetowe kraju, który zgłosił skargę²⁷.

Współczesne tendencje w wymianie handlowej pomiędzy krajami

Głównym kierunkiem we współczesnych tendencjach w wymianie handlowej pomiędzy krajami jest liberalizacja handlu światowego, na którą wpływa działalność omówionych instytucji światowych.

Tabela 1. Wyniki redukcji cel [%] w poszczególnych rundach rokowań GATT i liczba krajów uczestniczących w latach 1947–1994

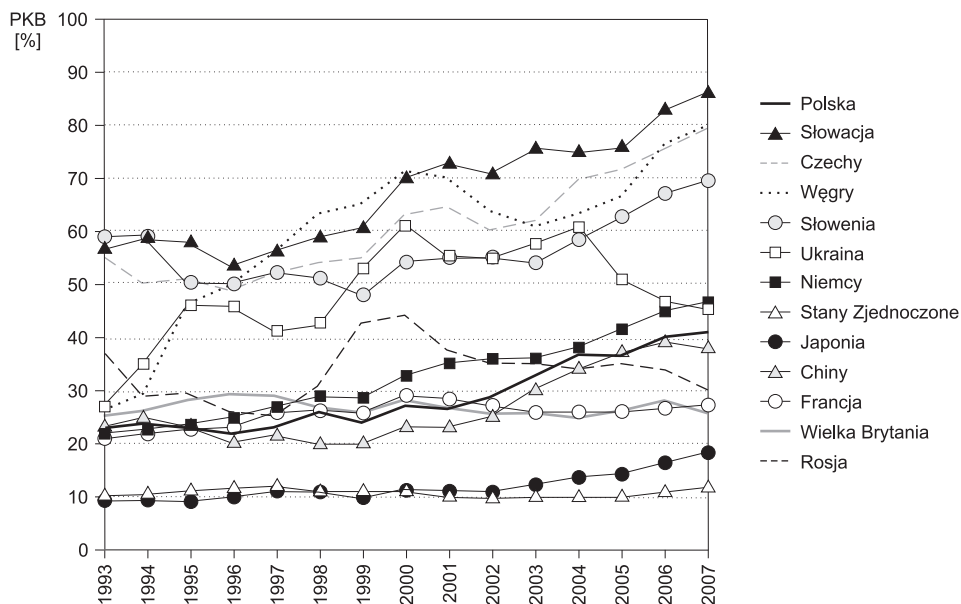
Runda rokowań	Zakres handlu objętego redukcją (w %)	Stopa redukcji cel (w %)	Liczba krajów uczestniczących
I	44	21,1	23
II	3	1,9	13
III	9	3	38
IV	11	3,5	26
V	14	2,4	26
VI	64	36	62
VII	33	29,6	99
VIII	—	38	125

Źródło: A. Budnikowski, *Międzynarodowe stosunki gospodarcze*, Warszawa 2006, s. 266.

W tabeli 1 przedstawione są efekty poszczególnych rund rokowań negocjacyjnych w ramach GATT. W wyniku interpretacji tabeli można powiedzieć, że od momentu powstania układu liczba krajów uczestniczących wzrosła zdecydowanie — z 23 (I runda) do 125 (VIII runda). Jeśli zaś chodzi o zakres i stopę redukcji cel, to widać wyraźnie, że najważniejsze były ostatnie trzy rundy negocjacyjne. Można powiedzieć, że od rundy VI polityka liberalizująca handel zaczęła nabierać

²⁶ Dane za stroną internetową: http://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/org6_e.htm (dostęp: listopad 2010).

²⁷ Por. P.R. Krugman, M. Obstfeld, *op. cit.*, s. 335–336.

Ryc. 1. Udział eksportu i usług w światowym PKB

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Banku Światowego i OECD.

rozmachu, a najważniejsza była VIII runda. Wszystkie rundy negocjacyjne Ogólnego Układu w sprawie Handlu i Ceł odbyły się w latach 1947–1994.

Znoszenie barier taryfowych nie oznacza całkowitego swobodnego przepływu idei, usług i dóbr materialnych, ponieważ wszystkie kraje mogą wprowadzić jeszcze bariery pozataryfowe. Przykładem barier pozataryfowych jest ograniczenie importu towarów ze względu na przepisy fitosanitarne, a także w następstwie decyzji politycznych. Inne przykłady mieszczą się w obrębie szeroko rozumianego bezpieczeństwa i porządku publicznego.

Drugą zauważalną tendencją we współczesnym handlu międzynarodowym jest rosnący udział eksportu i usług w światowym PKB. Inaczej mówiąc — rośnie rola strategii proeksportowej i antyimportowej. Należy też zwrócić uwagę na wzrost udziału usług w wytwarzanym PKB. Dokładnie ukazałem to na rycinie 1, ilustrującej, jak w badanym okresie wyglądała sytuacja w 13 wybranych krajach.

Na rycinie widać wyraźnie, jak w latach 1993–2007 w większości przedstawionych na wykresie państw pojawiła się tendencja polegająca na wzroście udziału eksportu i usług w wytworzonym światowym PKB. Krzywe wzrastające o podobnych kształtach i kątach nachylenia świadczą o przyjętej strategii proeksportowej. Do wzrostu udziału eksportu w światowym PKB prawdopodobnie przyczyniła się polityka instytucji światowych, a w szczególności polityka liberalizująca handel, zastępowanie ograniczeń ilościowych niższymi ujednoliconymi cłami. Z kolei

wzrost udziału usług w światowym PKB może mieć związek z działalnością WTO, która obejmuje Ogólny Układ w sprawie Handlu Usługami — GATS. Zarówno WTO, jak i GATS powstały w 1995 roku. Od tego momentu widać początki pojawienia się tendencji wzrostowych w udziale eksportu i usług w światowym PKB. W zaprezentowanych przykładach występują nieliczne wyjątki krajów, w których udział eksportu i usług od pewnego czasu maleje. Większość krajów reaguje w poszczególnych okresach podobnie, jeśli chodzi o wzrosty i spadki. Odróżnia te kraje przede wszystkim wielkość wytworzonego udziału eksportu i usług w światowym PKB.

Współczesne kierunki w wymianie handlowej pomiędzy krajami związane są ze zwalczaniem protekcjonizmu.

Podsumowanie — wnioski końcowe

Instytucje światowe:

— Odgrywają istotną rolę w dzisiejszym świecie ze względu na ich wymiar światowy, o którym świadczą liczby krajów członkowskich, stanowiących zdecydowaną większość państw świata.

— Tworzą ramy instytucjonalne i usprawniają proces globalizacji ze względu na koordynację zjawisk gospodarczych zachodzących w ramach tego procesu. Poprzez wyspecjalizowane agendy prowadzą negocjacje, a jednocześnie egzekwują normy prawne wynikające z prawa wewnętrznego i międzynarodowego. Odgrywają rolę drogowskazów i stróżów stabilizacji gospodarczej.

— Zapobiegają występowaniu kryzysów finansowych w skali światowej.

— Wyznaczają kierunki i wpływają na kształtowanie się współczesnych tendencji handlowych pomiędzy krajami.

Bibliografia

- Begg D., Fisher S., Dornbush R., *Makroekonomia*, Warszawa 2007.
- Budnikowski A., *Międzynarodowe stosunki gospodarcze*, Warszawa 2006.
- Ekonomia od A do Z*, red. S. Sztaba, Warszawa 2007.
- Gawor L., *Antyglobalizm, alterglobalizm i filozofia zrównoważonego rozwoju jako globalizacyjne alternatywy*, „Problemy Ekorozwoju” 1, 2006, nr 1, <http://ekorozwoj.pol.lublin.pl/no1/f.pdf>.
- Kopaliński W., *Słownik wyrazów obcych i zwrotów obcojęzycznych z almanachem*, Warszawa 1994.
- Krugman P.R., Obstfeld M., *Ekonomia międzynarodowa*, cz. 1, Warszawa 2007.
- Kwaśnicki W., *Globalizacja i liberalizacja jako podstawowe warunki pokonania biedy w skali świata*, http://www.prawo.uni.wroc.pl/~kwasnicki/todownland/Bieda_i_globalizacja.pdf.
- Naruszewicz S., Czerewacz K., *Międzynarodowe instytucje wobec wyzwań współczesności*, Białystok 2003.
- Stiglitz J.E., *Globalizacja*, Warszawa 2005.
- Uniwersalny słownik języka polskiego A–J*, red. S. Dubisz, Warszawa 2006.

Wróblewski M., *Międzynarodowy Fundusz Walutowy i Bank Światowy wobec kryzysów walutowych*, Toruń 2009.

Żyżyński J., *Globalizacja — iluzje, nadzieje, obawy i szanse*, „*Ekonomista*” 2004, nr 1, s. 20.

Zasoby internetowe

<http://ekorozwoj.pol.lublin.pl>.

<http://www.imf.org>.

<http://www.prawo.uni.wroc.pl/~kwasnicki>.

<http://www.un.org/>.

<http://www.worldbank.org/>.

<http://www.wto.org/>.

The role of global institutions in trade between countries

Summary

The article attempts to define the role of global institutions in trade between the countries. The most important are primarily the International Monetary Fund and World Bank. In addition, the institution plays a third one of the key roles in shaping relations between the countries fully interchangeable World Trade Organization, created as a result of the transformation of the GATT. The activities of global institutions is necessarily linked to globalization, which has supporters and opponents. The IMF provides the institutional framework of the functioning of the international monetary system. It is important to maintain international monetary stability. The World Bank is an international financial institution established to fight poverty in underdeveloped countries and to promote sustainable economic growth. Assumptions of the IMF and World Bank defines Washington Consensus. The ten principles of the document had to be guided by the countries applying for assistance from these institutions including the post-socialist countries in transition system. The fulfillment of these conditions allowed the marketization of the economy. An example of a country may be Poland, which became the basis of the so-called Balcerowicz Plan. In turn, the GATT/WTO rounds, they met on the scope of bargaining and negotiated tariff reductions and other measures of trade liberalization. Nowadays, the main direction of trade is the liberalization of world trade. The activities of the most important global institutions is linked to the fight against protectionism. In conclusion, global institutions play an important role in today's world due to its worldwide dimension which shows the number of member countries, which constitute the vast majority of countries in the world. They create an institutional framework and streamline the process of globalization due to the coordination of economic phenomena occurring in the process. Through the specialized agencies are conducting negotiations, while enforcing legal norms arising from domestic law and international law. Act as signposts and guardians to maintain economic stability. Prevent the occurrence of financial crises in the world. Steer and influence the shaping of the modern trends of trade between countries.